

Гудзь Н. В.,
к.е.н., доцент, докторантка кафедри обліку і оподаткування,
Тернопільський національний економічний університет

НАПРЯМКИ ДЕТИНІЗАЦІ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Основний акцент у визначенні тіньових доходів робиться на тому, що вони, як правило, не знаходять відображення у розрахунку ВВП країни. Внаслідок цього, зменшуються надходження в державний бюджет протягом року, що, у свою чергу, впливає на розрахунок можливих видатків держави на фінансування державних програм, виплату трансфертів тощо. Такий підхід до визначення тіньової економіки називають статистичним. Його притримуються й зарубіжні науковці: економіст МВФ Віто Танзі, німецький вчений Ульріх Тіссен, американський соціолог Е. Фейг[1], американський вчений П. Гутманн.

Окрім статистичного підходу до визначення тіньової економіки, поширеним є юридичний (правовий підхід). Головним критерієм віднесення до тіньової економіки є незаконний характер діяльності, тобто поза межами офіційного законодавства. Білоруські вчені Дадалко В.А., Румянцева Е.Е., Пешко Д.А. визначають тіньову економіку як „сферу, в якій економічна діяльність здійснюється поза рамками закону, тобто операції здійснюються без використання закону, правових норм і формальних правил господарського життя”[2. с. 91]. Аналіз різноманітних підходів до з’ясування структури тіньової економіки, дав змогу нам чітко виокремити дві її основні ланки:

1. Кримінальна діяльність, заборонена державою і законодавством.
2. Легальна економічна діяльність, результати якої не включають до ВВП та не оподатковують.

Щодо причин виникнення тіньової економіки цікаву думку висловив Баранов С.О., який прийшов до висновку, що „загальною причиною існування тіньової економіки є існування самої держави”[3, с. 45]. Для нашої держави характерним є саме надмірне регулювання підприємницької діяльності, тобто неефективна інституційна база регулювання підприємництва. За дослідженнями Українського інституту аналізу та менеджменту політики Україна знаходиться в групі країн з переважно невільною економікою.

Другою причиною наявності в Україні значної частки тіньової економіки є корупція в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Третім за значенням фактором, який спричиняє відхід бізнесу в тінь є проблеми, пов’язані з податковою системою:

- надмірне податкове навантаження;
- недосконалість та нестабільність вітчизняного податкового законодавства;
- приховування доходів завдяки використанню офшорних зон;
- девіантна (відхилення від загальноприйнятих норм) поведінка платників.

Щодо останнього чинника, то зауважимо, що ефективність податкових надходжень залежать не лише від розміру бази оподаткування, правильності рішень правових та податкових систем, а й в значній мірі прийняттям

громадськістю та підприємцями цих рішення. Для України характерною є відсутність історичної практики дотримання норм та моральних стандартів законослухняної поведінки під час ведення господарської діяльності та сплати податків у суб'єктів господарювання та громадян.

Четвертим основним фактором наявності тіньової економіки є тінізація ринку праці. Тінізація ринку праці та зайнятості населення – це протиправна діяльність, пов'язана з неофіційним працевлаштуванням, зокрема використання праці найманих працівників без укладання трудових договорів і угод, виплата зарплати „в конвертах”, ухиляння від сплати податків, соціальних внесків, неоплачуваній понаднормованій час роботи, лікарняні, відпустки, порушення роботодавцями інших вимог трудового законодавства.

Пріоритетними напрямками детінізації економіки, на нашу думку, є:

- посилення боротьби з корупцією та очищення влади;
- створення умов для легалізації зайнятості;
- удосконалення контролю за зовнішньо-економічною діяльністю;
- створення сприятливого бізнес-середовища;
- протидія легалізації (відмиванню) тіньових доходів.

Незважаючи на те, що в Україні простежується деяка тенденція щодо зменшення обсягів тіньової економіки починаючи з 1998 р., все ж докорінно знизити рівень тінізації економіки, злочинності та корупції, зменшити їхній вплив на соціально-економічну ситуацію в державі поки що не вдається. Тіньова економіка продовжує набувати організованого характеру, використовує зухвалі та вишукані форми протиправної діяльності. Досі не створено чіткого механізму міжвідомчої координації, ефективного і комплексного використання всіх наявних сил і засобів правоохоронних, контрольних, фінансових та інших державних органів у вирішенні поставлених завдань.

В умовах недостатності внутрішніх інвестиційних ресурсів і зовнішньої заборгованості держави задача виводу з «тіні» великих коштів, якими оперує зараз тіньовий сектор економіки, виходить на перший план. Перехід до міжнародних стандартів у боротьбі з фінансовими зловживаннями безумовно допоможе створити більш позитивне сприйняття іноземними інвесторами української економіки. У зв'язку з цим, ідеологія фінансового контролю та його складової – фінансового моніторингу, який мав би бути спрямований, перш за все, на запобігання тінізації економіки, могла б стати одним зі стрижнів тієї сфери економічної політики держави, яка спрямована на детінізацію фінансових потоків.

Література

1. Feige Edgard L. Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institutional Economic Approach. *World Development*. 1990. № 7. Р. 980-990.
2. Дадалко В.А., Румянцева Е. Е., Пешко Д.А. Теневая экономика и кризис власти: проблемы и пути решения. Минск, 2000. 416 с.
3. Баранов С.О. Державне регулювання детінізації національної економіки: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд.економ.наук.: 225.00.02. Київ, 2018. 242 с.